

UN DEPOZIT DE MONEDE ROMANE REPUBLICANE DESCOPERIT ÎN MUNTENIA

D E

MARIA CHIȚESCU

Descoperirile de monede romane republicane în regiunea cuprinsă între stînga Oltului, Dunăre și Carpați au fost adunate și studiate¹. Numărul lor s-a mai îmbogățit în ultima vreme cu încă un depozit, descoperit întîmplător în vara anului 1961 pe teritoriul comunei Călinești, r. Alexandria.

Știrea descoperirii a fost primită mai întîi de Muzeul raional din Alexandria², care, printr-un delegat al său, a făcut și primele cercetări la fața locului. Pe baza informațiilor primite la Institutul de arheologie, ne-am deplasat acolo³, la scurtă vreme după descoperire, spre a face cercetările științifice asupra condițiilor în care a fost aflat tezaurul.

Depozitul monetar amintit a fost descoperit la 3 iunie 1961, de către locuitorul Ilie Cotulbea din Călinești. Punctul în care a fost găsit tezaurul se află situat pe terenul grădini de zarzavat al cooperativei de producție, în partea de nord a satului, la circa 150 m vest de drumul principal ce duce spre Ștefănești și la circa 250—300 m spre est de Valea Cîinelui (fig.1.)

Monedele au fost găsite într-un vas de lut, la o adîncime de 0,30 m.

Una din problemele principale pe care le-a ridicat cercetarea noastră pe teren a constat în studierea atentă a locului și zonei imediat înconjurătoare, pentru a se vedea dacă tezaurul a fost sau nu îngropat într-o așezare

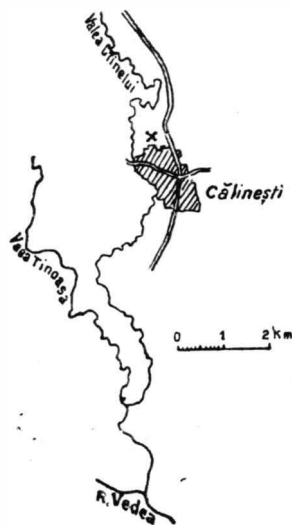

Fig. 1. — Călinești. Schiță cu localitatea și locul unde s-a descoperit tezaurul.

¹ B. Mitrea, *Legături comerciale ale gelo-dacilor din Muntenia cu republica romană, reflectate în descoperiri monetare*, in SCN, II, 1958, p. 123—238.

² Alex. Marinescu, directorul Muzeului din Alexandria, atunci profesor la școala elementară din localitate.

³ Cercetările au fost făcute de M. Chițescu și C. Preda. Cf. și raportul din 15 decembrie 1961, dosar Institutul de Arheologie; cf. și B. Mitrea, in SCIV, XIII, 1962, 1, p. 219.

geto-dacă. Resturile ceramice aflate și adunate de noi de pe teren sînt cu totul insuficiente ca număr și în stare foarte fragmentară pentru a înlesni o concluzie sigură. O asemenea încercare este cu atît mai mult îngreunată de împrejurarea că, din tot materialul recoltat de noi la fața locului, numai un singur fragment poate fi atribuit perioadei Latène, celelalte aparținînd epocii feudale timpurii (în general secolului al X-lea). Este de la sine înțeles că un singur fragment ceramic nu poate constitui o dovadă satisfăcătoare, care să îngăduie afirmația că acest tezaur a fost îngropat în cuprinsul unei așezări geto-dace ⁴.

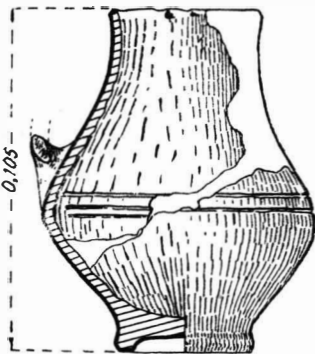

Fig. 2. — Cănița în care a fost descoperit tezaurul monetar.

Vasul ⁵ care conținea monedele a fost spart în timpul descoperirii și restaurat după aceea. El are forma unei cănițe, înalte de 0,105 m, cu corpul bitronconic, gîtul cilindric și buza dreaptă verticală. Cănița era prevăzută inițial cu o mănășă, dreptunghiulară în secțiune, din care s-a păstrat numai partea ei inferioară de legătură cu vasul, deasupra regiunii de maximă rotunjime. Este lucrată la roată, din pastă fină de culoare cenușie; corpul este ornamentat cu două linii simple, incizate, care înconjură de jur împrejur vasul. Partea superioară a vasului are urme de lustruire (fig. 2).

Tezaurul este format de 101 monede din care 92 sînt denari romani republicani, șase imitații și trei tetradrahme imitații ale orașului Thasos.

Dăm mai jos catalogul cronologic al monedelor; deși în studiul de față am folosit și lucrarea lui Grueber, noi am adoptat cronologia lui Sydenham ⁶.

1. Fără nume de magistrat ⁷

Denar; ↓ greut. 3,38 g; tocit.
Sydenham, Roma, sec. II i.e.n.;
BMC, Roma, 353, tip. gen. a. 217—197
i.e.n.
Contramarcă.

2. Același

Denar; ↘ greut. 3,36 g; tocit.
Sydenham, Roma, sec. II i.e.n.;
BMC, Roma, 353, tip. gen. a. 217—197.

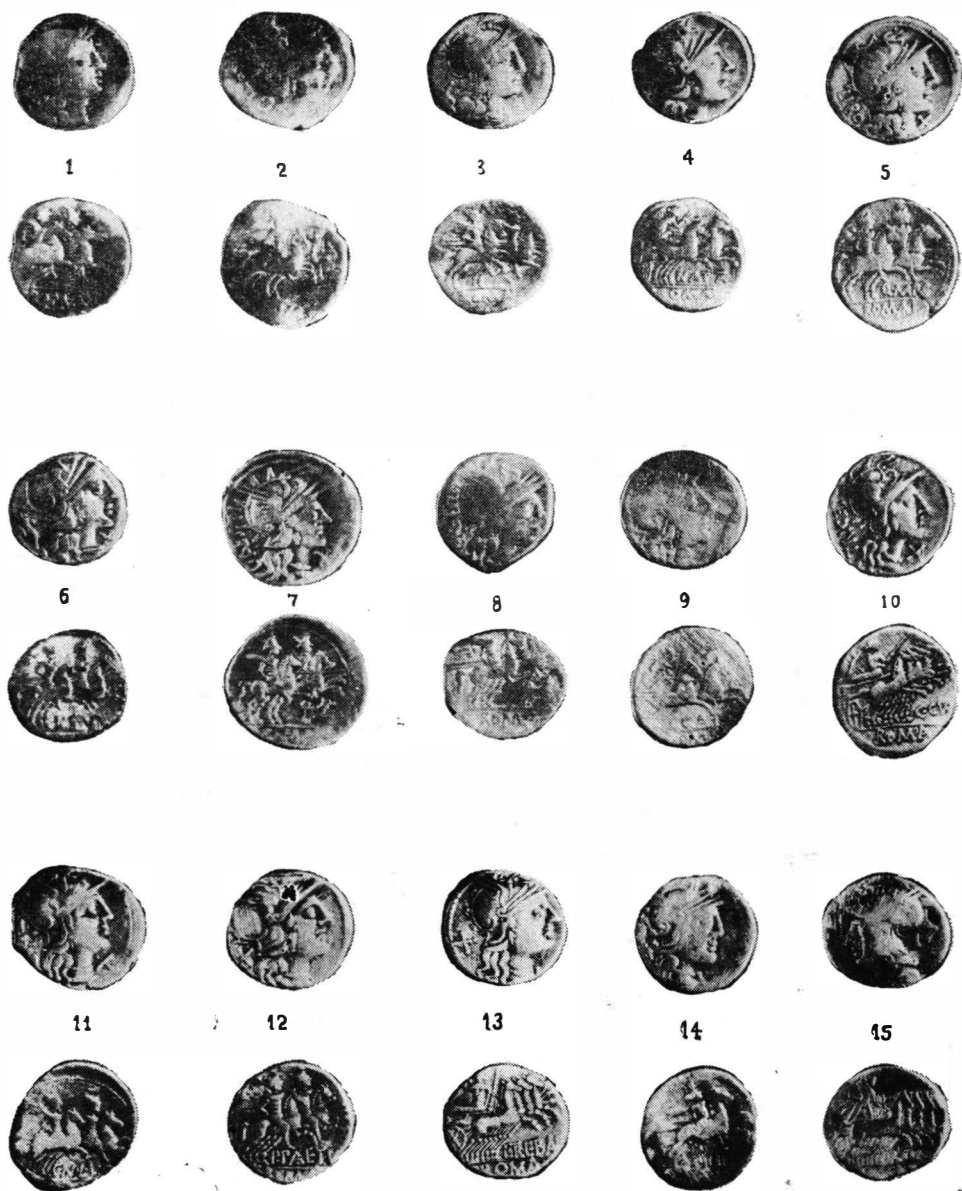
⁴ Avînd în vedere că tezaurul s-a descoperit pe un teren folosit în prezent ca grădină de zarzavat și care este curățit periodic, nu excludem cu totul nici această posibilitate.

⁵ După studiere atît vasul cît și monedele au fost restituite Muzeului din Alexandria.

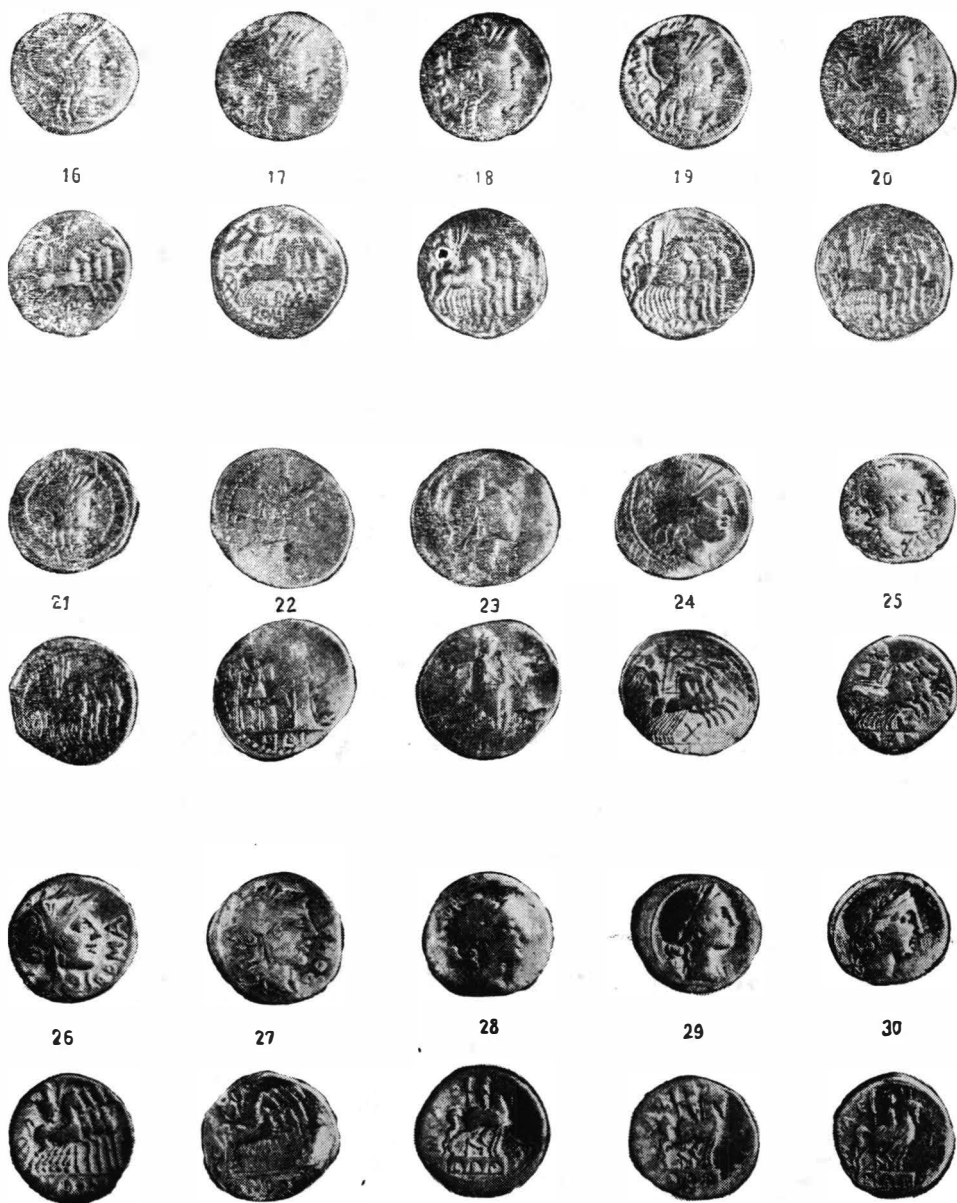
⁶ E. A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*, Londra, 1952.

⁷ Întrucît tipurile monetare sînt cunoscute și descrise în cataloagele de specialitate, n-am mai dat descrierea fiecărei monede în parte, ci ne-am rezumat să trimitem la tipurile din lucrările de bază. Numărul monedei din descriere corespunde cu numărul de pe planșe.

3. *Tampilus*
Denar; ↓ greut. 3,76 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 334, a. 155–150;
BMC, Roma, 5570, a. 196–197.
4. *Nalla*
Denar; ↖ greut. 3,79 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 382, a. 145–138;
BMC, Roma, 844, a. 172–151.
5. *Q. Marcius Libo*
Denar; ← greut. 3,24 g; puțin tocit.
Sydenham, Roma, 395, a. 145–138;
BMC, Roma, 700, a. 172–151.
6. *L. Cupiennius*
Denar; ↙ greut. 3,45 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, a. 404;
BMC, Roma, a. 850.
7. *C. Antestius*
Denar; ↘ greut. 3,68 g; tocit.
Sydenham, Italia, 411, a. 137–134;
BMC, Roma, 859, a. 172–151.
8. *Același*
Denar; ↗ greut. 3,28 g; foarte tocit.
Ca mai sus.
9. *C. Porcius Calo*
Denar; ↓ greut. 3,75; foarte tocit.
Sydenham, Italia, 417, a. 137–134;
BMC, Italia, 461, a. 150–125.
10. *C. Curialius Trigeminus*
Denar; ← greut. 3,83 g; tocit.
Sydenham, Roma, 436, a. 135–126;
BMC, Roma, 891, a. 150–125.
11. *Cn. Lucretius Trio*
Denar; ↓ greut. 3,66 g; tocit.
Sydenham, Roma, 450, a. 133–126;
BMC, Roma, 929, a. 150–125.
12. *P. Paelus*
Denar; ↗ greut. 3,74 g; tocit.
Sydenham, Italia, 436, a. 135–126;
BMC, Roma, 877, a. 150–125.
13. *L. Trebanius*
Denar; ↖ greut. 3,85 g; puțin tocit.
Sydenham, Italia, 456, a. 133–126;
BMC, Roma, 957, a. 150–125.
14. *Marcus Pilipus*
Denar; → greut. 3,47 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 477, a. 125–120;
BMC, Roma, 1143, a. 99–95.
Contramarcat.
15. *M. Baebius Tampilus*
Denar; ↖ greut. 3,72 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 489, a. 120;
BMC, Roma, 935, a. 150–125.
Contramarcat.
16. *P. Maenius Antialticus*
Denar; ↙ greut. 3,79 g; tocit.
Sydenham, Roma, 492, a. 119–110.
BMC, Roma, 988, a. 124–103.
Contramarcat.
17. *Același*
Denar; ↘ greut. 3,75 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 492, a. 119–110;
BMC, Roma, 988, a. 124–103.
18. *M. Vargunteius*
Denar; ↑ greut. 3,73 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 507, a. 119–110.
BMC, Roma, 1068, a. 102.
19. *Același*
Denar; ↓ greut. 3,81 g; puțin tocit.
Ca mai sus.
20. *Același*
Denar; ↓ greut. 3,81 g; tocit.
Ca mai sus.
21. *M. Acilius*
Denar; ↑ greut. 3,69 g; tocit.
Sydenham, Roma, 511, a. 119–110;
BMC, Roma, 1118, a. 100.
22. *M. Fourii Phill*
Denar; ↘ greut. 3,73 g; foarte tocit.
Sydenham, Italia, 529, a. 110–108;
BMC, Italia, 555, a. 93–92.
Contramarcat.

Pl. I. — Denari romani republicani din tezaurul de la Călinești.

Pl. II. — Denari romani republicani din tezaurul de la Călinești.

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

Pl. III.— Denari romani republicani din tezaurul de la Călinești.

23. *Fără nume de magistrat*
Denar; ⤴ greut. 3,73 g; foarte tocit.
Sydenham, Italia, 530, a. 110–108;
BMC, Italia, 562, a. 93–92.
24. *M. Tullius*
Denar; ⤵ greut. 3,69 g; tocit.
Sydenham, Italia, 531, a. 109;
BMC, Italia, 502, a. 102–100.
25. *Q. Fabius Labeo*
Denar; ⤴ greut. 3,76 g; tocit.
Sydenham, Italia, 532, a. 109;
BMC, Italia, 494, a. 102–100.
26. *Cn. Domitius Ahenobarbus*
Denar; ⤵ greut. 3,76 g; foarte tocit.
Sydenham, Italia, 535, a. 108–107;
BMC, Italia, 490, a. 124–103.
27. *Același*
Denar; ⤴ greut. 3,64; tocit.
Ca mai sus.
28. *Man. Aemilius Lepidus*
Denar; ⤵ greut. 3,74 g; tocit.
Sydenham, Italia, 554, a. 109;
BMC, Italia, 590, a. 91.
Contramarcat.
29. *Același*
Denar; ⤵ greut. 3,78 g; foarte tocit.
Ca mai sus.
30. *Același*
Denar; ⤴ greut. 3,69 g; foarte tocit.
Ca mai sus.
31. *L. Memmius*
Denar; greut. 3,83 g; tocit.
Sydenham, Italia, 558, a. 109;
BMC, Italia, 643, a. 90.
32. *M. Herennius*
Denar; ⤴ greut. 3,75 g; tocit.
Sydenham, Italia, 567, a. 101;
BMC, Roma, 1261, a. 91.
33. *A. Claudius, T. Mallius*
Denar; ⤵ greut. 3,76 g; tocit.
Sydenham, Roma, 570, a. 106;
BMC, Roma, 1290, a. 91.
34. *Același*
Denar; ⤵ greut. 3,84 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 570, a. 106;
BMC, Roma, 1293, a. 91.
35. *L. Salurninus*
Denar; ⤵ greut. 3,74 g; tocit.
Sydenham, Roma, 578, a. 100–97;
BMC, Roma, 1495, a. 90.
36. *Același*
Denar; → greut. 3,77 g; tocit.
Sydenham, Roma, 578, a. 100–97;
BMC, Roma, 1497, a. 90.
37. *Același*
Denar; ⤴ greut. 3,89 g; puțin tocit.
Sydenham, Roma, 578, a. 100–97;
BMC, Roma, 1517, a. 90.
38. *Același*
Denar; ⤴ greut. 3,76 g; tocit.
Sydenham, Roma, 578, a. 100–97.
BMC, Roma, 1535, a. 90.
39. *C. Fabius*
Denar; greut. 3,67 g; tocit.
Sydenham, Roma, 590, a. 96–95;
BMC, Roma, 1592, a. 90.
Contramarcat.
40. *Q. Minucius Thermus*
Denar; ⤴ greut. 3,80 g; tocit.
Sydenham, Italia, 502, a. 96–95;
BMC, Italia, 653, a. 90.
41. *L. Iulius Caesar*
Denar; → greut. 3,84 g; tocit.
Sydenham, Roma, 593, a. 94;
BMC, Roma, 1425, a. 90.
42. *C. Allius Bala*
Denar; ⤵ greut. 3,50 g; tocit.
Sydenham, Roma, 595, a. 93;
BMC, Roma, 1770, a. 89.
43. *L. Thorius Balbus*
Denar; ⤵ greut. 3,91 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 598, a. 100–95;
BMC, Roma, 1615, a. 90.

44. *Același*
Denar; ⚔ greut. 3,77 g; tocit.
Sydenham, Roma, 598, a. 100–95;
BMC, Roma, 1622, a. 90.
45. *Același*
Denar; ⚔ greut. 3,75 g; tocit.
Sydenham, Roma, 598, a. 100–95;
BMC Roma, 1629, a. 90.
46. *A. Postumius Albinus*
Denar; ← greut. 3,64 g; tocit.
Sydenham, Italia, 612, a. 92–91;
BMC, Italia, 718, a. 89.
47. *D. Iunius Silanus*
Denar; ⚔ greut. 3,87 g; tocit.
Sydenham, Roma, 646, a. 90–89;
BMC, Roma, 1775, a. 88.
48. *Același*
Denar; ⚔ greut. 3,90 g; tocit.
Sydenham, Roma, 646, a. 90–89;
BMC, Roma, 1776, a. 88.
Contramarcat.
49. *Același*
Denar; ↑ greut. 3,88 g; tocit.
Sydenham, Roma, 646, a. 90–89;
BMC, Roma, 1811, a. 88.
50. *L. Calpurnius Piso Frugi*
Denar; ⚔ greut. 3,96; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 665, a. 90–89;
BMC, Roma, 2095, a. 88.
51. *C. Vibius Pansa*
Denar; ⚔ greut. 4,00 g; tocit.
Sydenham, Italia, 684, a. 89–88;
BMC, Roma, 2244, a. 87.
52. *Același*
Denar; ↘ greut. 3,76 g; tocit.
Sydenham, Italia, 684, a. 89–88;
BMC, Roma, 2244, a. 87.
Contramarcat.
53. *Același*
Denar; ⚔ greut. 3,74 g; tocit.
Sydenham, Italia, 684, a. 89–88;
BMC, Roma, 2273.
54. *Q. Tilius*
Denar; ↘ greut. 3,77 g; foarte tocit.
Sydenham, Italia, 692, a. 89–88;
BMC, Roma, 2225, a. 87.
55. *L. Titurius Sabinus*
Denar; ← greut. 3,80 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 700, a. 88;
BMC, Roma, 2326, a. 87.
56. *Același*
Denar; ⚔ greut. 3,60 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 700, a. 88;
BMC, Roma, 2330, a. 87.
Contramarcat.
57. *L. Rubrius Dossenus*
Denar; ↑ greut. 3,72 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 706, a. 87–86;
BMC, Roma, 2452, a. 86.
58. *L. C. Memies Gal*
Denar; ← greut. 3,91 g; tocit.
Sydenham, Roma, 712, a. 86–85;
BMC, Roma, 2421, a. 87.
59. *C. Marcus Censorinus*
Denar; ⚔ greut. 3,82 g; tocit.
Sydenham, Roma, 714, a. 86;
BMC, Roma, 2394, a. 87.
60. *Fără nume de magistrat*
Denar; ↘ greut. 3,67 g; tocit.
Sydenham, Roma, 723, a. 85–84.
BMC, Roma, 2622, a. 84.
61. *Fără nume de magistrat*
Denar; ↘ greut. 3,57 g; tocit.
Sydenham, Roma, 723, a. 85–84.
BMC, Roma, 2622, a. 84.
62. *Același*
Denar; ↓ greut. 3,85 g; tocit.
Ca mai sus.
63. *Același*
Denar; ⚔ greut. 3,91 g; tocit.
Ca mai sus.
Contramarcat.
64. *Același*
Denar; ↘ greut. 3,92 g; tocit.
Ca mai sus.

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

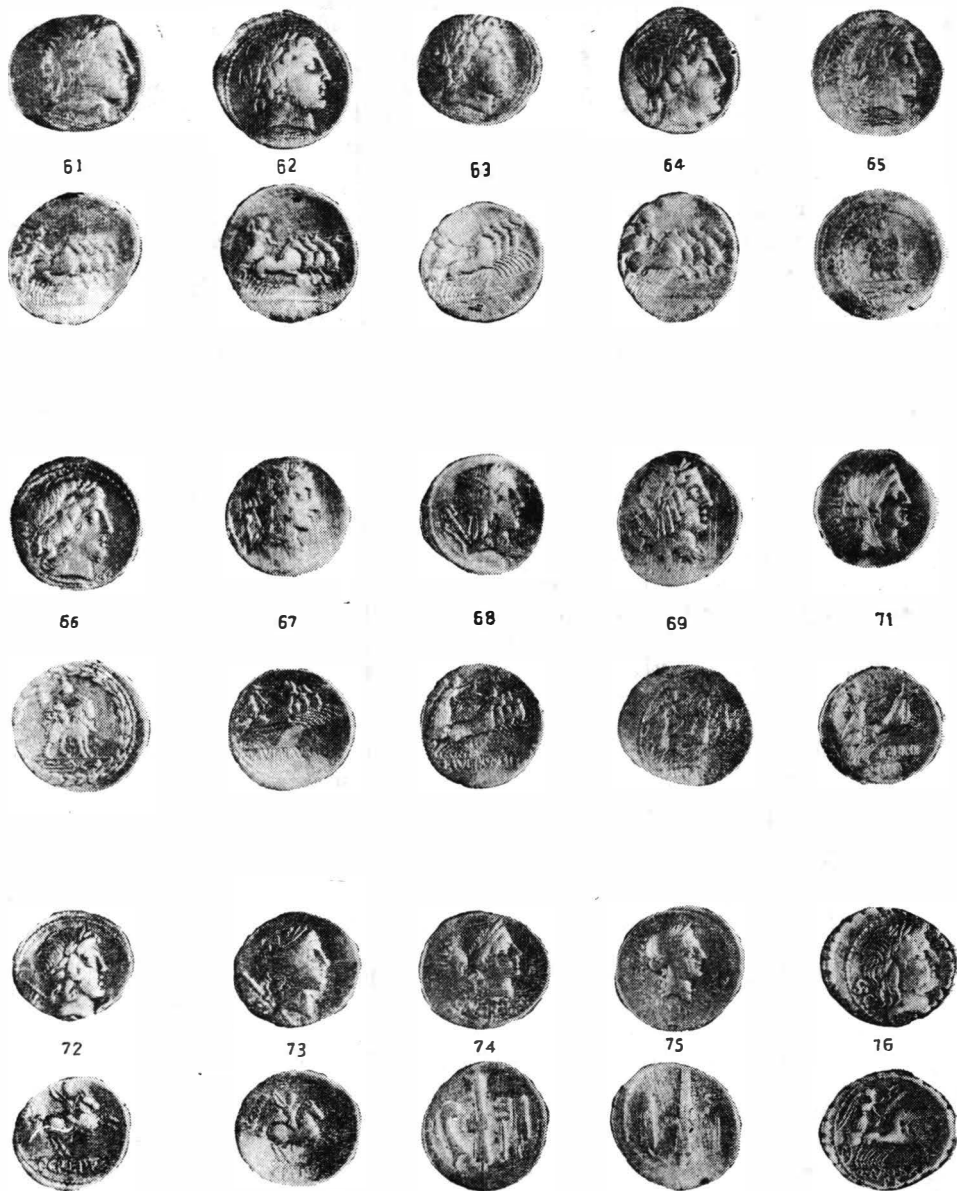
60

Pl. IV. — Denari romani republicani din tezaurul de la Călinești.

65. *M. Fonteius*
Denar; ↗ greut. 3,80 g; tocit.
Sydenham, Italia, 724, a. 84;
BMC, Roma, 2476, a. 85.
66. *Același*
Denar; ↘ greut. 3,69 g; puțin tocit.
Sydenham, Italia, 724, a. 84;
BMC, Roma, 2478, a. 85.
67. *L. Julius Bursio*
Denar; ↗ greut. 3,64 g; tocit.
Sydenham, Italia, 728, a. 83;
BMC, Roma, 2517, a. 85.
68. *Același*
Denar; ↘ greut. 3,98 g; tocit.
Sydenham, Italia, 728, a. 83;
BMC, Roma, 2521, a. 85.
69. *Același*
Denar; ← greut. 3,91 g; puțin tocit.
Sydenham, Italia, 728, a. 83;
BMC, Roma, 2549, a. 85.
70. *Același*⁸
Denar.
Ca mai sus.
71. *L. Censorinus, P. Crepusius, L. Limelanus*
Denar; ← greut. 4,00 g; puțin tocit.
Sydenham, Roma, 736, a. 82–81;
BMC, Roma, 2643, a. 83.
72. *P. Crepusius*
Denar; ↘ greut. 3,57 g; tocit.
Sydenham, Roma, 738, a. 82–81;
BMC, Roma, 2673, a. 83.
73. *Același*
Denar; ↘ greut. 4,13 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 738, a. 82–81;
BMC, Roma, 2673.
74. *C. Norbanus*
Denar; ↘ greut. 3,69 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 739, a. 80;
BMC, Roma, 2770, a. 82.
Contramarcat.
75. *Același*
Denar; ↗ greut. 3,76 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 739, a. 80;
BMC, Roma, 2776, a. 82.
76. *Q. Antonius Balbus*
Denar; ↘ greut. 3,73 g; tocit.
Sydenham, Roma, 742, a. 81;
BMC, Roma, 2730, a. 82.
77. *Același*
Denar; ↑ greut. 3,84 g; tocit.
Sydenham, Roma, 742, a. 81;
BMC, Roma, 2767, a. 82.
78. *A. Postumius Albinus*
Denar; ← greut. 3,84 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 746, a. 79;
BMC, Roma, 2839, a. 82.
Contramarcat.
79. *Același*
Denar; ↖ greut. 3,88 g; tocit.
Ca mai sus.
Contramarcat.
80. *L. Cornelius Sulla, L. Manlius*
Denar; ↑ greut. 3,74 g; tocit.
Sydenham, Est, 759, a. 82–81;
BMC, Est, 12, a. 82–81.
81. *Q. Caecilius Melettus Pius*
Denar; greut. 3,71 g; tocit.
Sydenham, Spania, 750, a. 77;
BMC, Spania, 43, a. 79–77.
82. *C. Publicius*
Denar; ↖ greut. 3,81 g; tocit.
Sydenham, Italia, 768, a. 78–77;
BMC, Roma, 2896, a. 81.
83. *L. Proclivius Filius*
Denar; ↑ greut. 3,89 g; tocit.
Sydenham, Italia, 772, a. 78–77;
BMC, Roma, 3147, a. 79.
84. *L. Papius*
Denar; ↘ greut. 3,98 g; tocit.
Sydenham, Italia, 773, a. 78–77;
BMC, Roma, 3072, a. 80.

⁸ Exemplarul a rămas în colecția școlii elementare din com. Călinești și din această cauză nu are notată greutatea și nici fotografiat.

Pl. V. — Denari romani republicani din tezaurul de la Călinești.

85. *P. Satrienus*
Denar; → greut. 3,85 g; tocit.
Sydenham, Roma, 781, a. 75–74;
BMC, Roma, 3208, a. 77.
86. *C. Postumius*
Denar; greut. 3,96 g; tocit.
Sydenham, Roma, 785, a. 74–73;
BMC, Roma, 3238, a. 77.
87. *C. Ignatius Maxumus*
Denar; ↘ greut. 3,75 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 788, a. 73;
BMC, Roma, 3276, a. 75.
88. *L. Farsuleius Mensor*
Denar; √ greut. 3,84 g; tocit.
Sydenham, Roma, 789, a. 73;
BMC, Roma, 3297, a. 75.
89. *Q. Caepio Brutus*
Denar; ↘ greut. 3,97 g; puțin tocit.
Sydenham, Roma, 906, a. 60;
BMC, Roma, 3861, a. 59.
90. *M. Aemilius Scaurus, P. Plautius Hypsaesus*
Denar; greut. 3,69 g; foarte tocit.
Sydenham, Roma, 913, a. 58;
BMC, Roma, 3878, a. 58.
91. *L. Roscius Fabalus*
Denar; √ greut. 3,93 g; tocit.
Sydenham, Roma, 915, a. 58;
BMC, Roma, 3394, a. 70.
92. *A. Plautius*
Denar; greut. 3,95 g; tocit.
Sydenham, Roma, 932, a. 54;
BMC, Roma, 3916, a. 54.

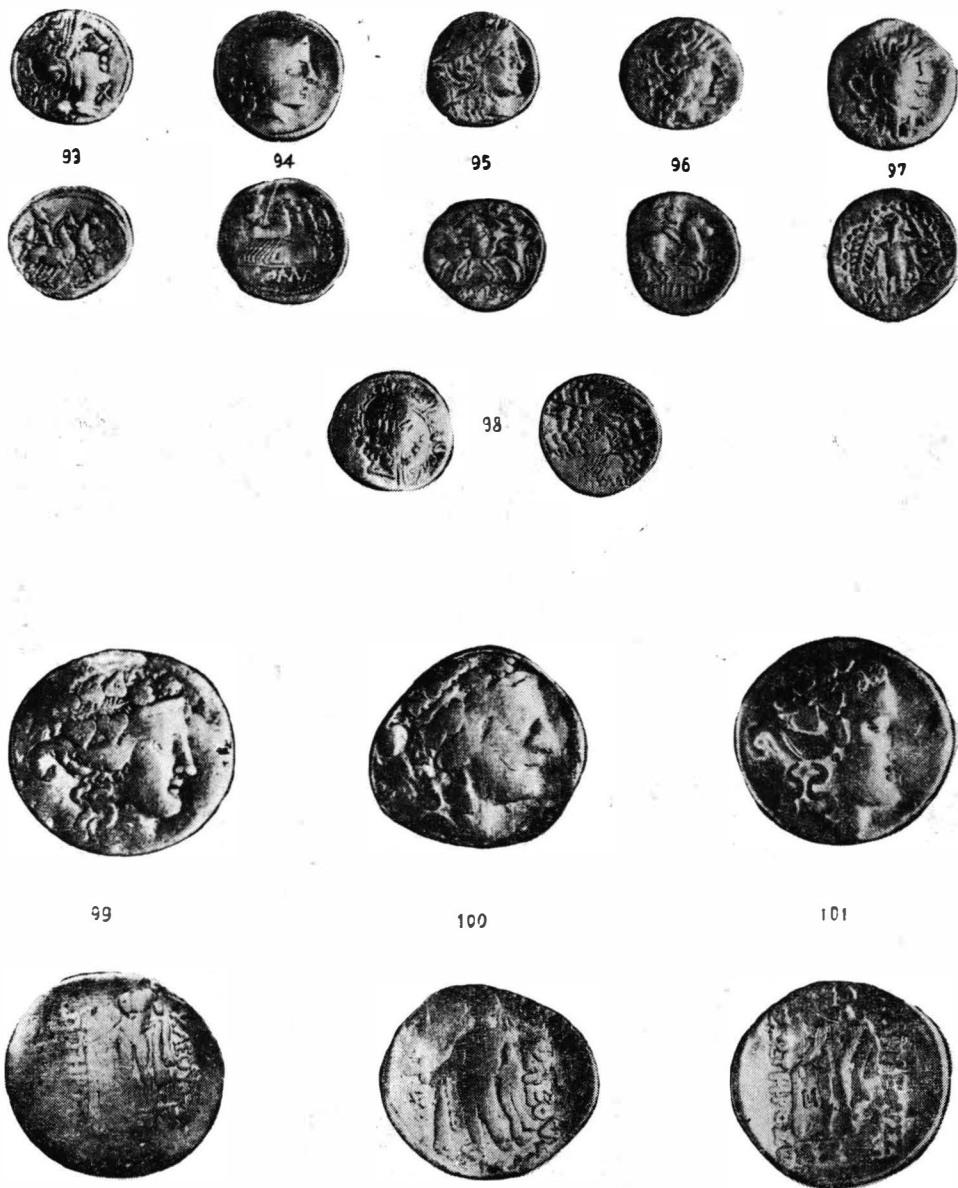
IMITAȚII DUPĂ MONEDE ROMANE REPUBLICANE

93. *Av.* Capul Romei spre dr., tratare „barbară”. Sub bărbie cifra X; în poaia capului se mai disting două bare paralele unite între ele printr-o altă bară (pl. V/II/93).
Rv. Călăreț cu doi cai în galop spre dr. Sub picioarele cailor se văd litere (pl. VII/93), redată stilizat. În jur, cerc perlat (tip apropiat de denarul cu numele magistratului C. Marcius Censorinus, *BMC*, Roma, 2367, a. 87, pl. XXXVII/12).
AR. ↗ Greut. 3,74 g; tocit.
94. *Av.* Capul Junonei spre dr., copie fidelă a originalului. În st., literele S·C, cu punct sus între litere (reproduce aversul denarului cu numele magistratului C. Naevius Balbus, *BMC*, Roma, 2926, a. 81, pl. XLI/2).
Rv. Jupiter în quadrigă spre dr., ține în dr. fulgerul, iar în stînga hățurile și sceptrul. Sub picioarele cailor, litere (pl. VII/94), iar în exergă ROMA⁹ (imită denarul cu numele magistratului L. Antestius Gragulus, *BMC*, Roma, 976, a. 124–103, pl. XXVII/7).
AR. ↖ Greut. 4,34 g; tocit.
95. *Av.* Capul Romei, cu coif spre dr., redat mult stilizat; în st., cifra X.
Rv. Victorie în bigă, galopînd spre st.; într-o mină ține hățurile, iar în cealaltă un obiect nedistinct. În exergă litere (pl. VII/95), cu capetele globulare (imită reversul denarului cu numele magistratului C. Coilius Calvus, *BMC*, Roma, 1435, a. 90, pl. XXXI/12).
AR. ↗ Greut. 3,65 g; tocit.

⁹ Felul în care sînt tratate efigiile și legendele de pe avers și revers nu ne obligă să vedem în această monedă o imitație. În acest caz ne-am putea gândi la o monedă hibridă, confecționată în atelierele oficiale romane, din tipare monetare diferite ca tip, dar apropiate în timp, încă existente la acea vreme în monetării.

Pl. VI. — Denari romani republicani din tezaurul de la Călinești.

Pl. VII. — Imitațiile de pe denarii romani republicani și tetradrahmele thasiene din tezaurul de la Călinești.

96. *Av.* Capul Romei spre dr., cu coif și în stînga cifra X, redată stilizat.
Rv. Călăreț galopînd spre dr. Sub picioarele calului, legenda redată doar prin 7 linii paralele; în jurul călărețului, urme de litere și cifre, nedistincte (tip apropiat de denarul cu numele magistratului P. Crepusius, *BMC*, Roma, 2664, a. 83, pl. XL/7).
AR. ⚡ Greut. 3,01 g; tocit.
97. *Av.* Capul zeiței Roma spre dr., redată foarte stilizat.
Rv. Un personaj nud, în picioare, în față. În cîmp st. sus, o frunză de palmier, redată foarte stilizat. Sub mina dr. un obiect nedistinct, poate un altar. În cîmp st. litere (?) Totul într-un cerc perlat¹⁰.
AR. ↓ Greut. 4,21 g; puțin tocit.
98. *Av.* Capul Romei cu coif spre dr., redat stilizat.
Rv. Quadrigă în galop spre dr.; în exergă, o legendă (pl. VII/98).
 Este o eroare de batere dublă și nu am putut identifica denarul ce i-a servit ca model.
AR. Greut. 3,95 g; tocit.

IMITAȚII DUPĂ MONEDE DE THASIENE

99. *Av.* Capul tînăr al lui Dionysos spre dr., cu cunună de iederă formată din cinci frunze: trei frunze îndreptate în sus, două în jos, iar deasupra frunzii două rozete.
Rv. [HP]AKAEOYΣ [Σ]ΩTHPOΣ Θ[A]ΣIΩN. Herakles nud, în picioare, văzut din față, cu capul întors spre st., ține pe brațul stîng pielea de leu, iar cu dreapta se sprijină pe măciucă. În cîmpul dintre măciucă și piciorul drept se află sigla M barat. Tetradrăhmă. ↑ Greut. 16,16 g.
100. Capul lui Dionysos, ca mai sus.
Rv. [HP]AKAEOYΣ ΣΩTHP[OΣ][ΘAΣIΩN]. Herakles, ca mai sus, dar M nebarat. Tetradrăhmă. ↑ Greut. 16,39 g.
101. *Av.* Capul lui Dionysos, ca mai sus, dar stilizat.
Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ. Herakles, ca mai sus, dar stilizat, iar sigla M barat. Tetradrăhmă. ↗ Greut. 14,58 g.

Din analiza atentă a monedelor rezultă că acestea, în majoritate, au fost bătute în monetăriile din Roma (60 monede), aproximativ o treime din numărul lor în Italia (30), una în Spania și una în părțile răsăritene ale lumii romane.

Dacă în ceea ce privește starea lor de conservare putem face afirmația că este mulțumitoare, nu același lucru putem spune și despre gradul de uzură al acestor monede. Ca urmare a circulației lor, mai mult sau mai puțin îndelungate, urmele de tocire sînt foarte vizibile. Mai mult de un sfert din numărul total al monedelor sînt foarte tocite (27), tocirea dovedindu-se

¹⁰ Este o tratare „barbară” a efigiilor și legendei de pe avers și revers și nu este exclus ca meșterul să fi fost un localnic, care a luat ca model pentru revers mai multe efigii, neavînd exemplarele monetare în față.

a fi, cu mici excepții, uniformă de la primele emisiuni și pînă la ultimele exemplare tezaurizate. Acest fapt ne duce la concluzia că toate monedele au fost în circulație pînă la data îngropării lor.

De remarcat că majoritatea monedelor au greutatea sub cea considerată normală (3,90 g). Astfel se constată că numai 24 de monede pot fi considerate cu greutate normală (3,80—3,95 g), în timp ce 54 exemplare au greutatea sub cea normală (3,24—3,79 g), pentru ca alte 13 să aibă greutatea peste cea normală (3,96—4,13 g).

Fără a neglija nici un moment contribuția pe care a adus-o uzura la scăderea greutății unor monede, faptul că în cuprinsul tezaurului se întîlesc unele exemplare care depășesc greutatea normală ne împiedică să punem această scădere a greutății pe seama uzurii de circulație. Chiar dacă la exemplarele cu greutatea peste cea normală gradul de tocire este mai mic decît la celelalte, însuși faptul existenței unor monede ușor tocite, dar cu greutatea peste cea normală, confirmă pe deplin teza că diferențele de greutate provin în primul rînd din erorile de cîntărire ce vor fi existat în antichitate și numai în al doilea rînd de pe urma circulației îndelungate ¹¹.

Este îndeobște cunoscut faptul că majoritatea tezaurilor monetare republicane descoperite pînă în prezent pe teritoriul țării noastre au în cuprinsul lor un număr variabil de monede prevăzute pe avers, și mai rar pe revers ¹², cu diferite semne incizate, numite în mod obișnuit contramărci.

Și în cazul de față găsim asemenea contramărci, în tezaurul nostru ele variind ca formă, însă fiind asemănătoare cu semnele de pe monedele din alte descoperiri.

În tezaurul de la Călinești se întîlnește un număr de 13 exemplare contramărcate (fig. 3). În general apare un singur semn incizat pe fiecare monedă. Semnele sînt fie simple linii, cercuri sau semicercuri, cum este cazul monedelor (fig. 3) descrise la numerele 31, 55, 63, 77 și 79; unghiuri ca pe monedele cu numerele 21, 49, 53, 73 și 89; puncte cum este cazul la piesa cu numărul 39, și uneori chiar sub forma literei S, ca la monedele cu numerele 16 și 22.

Cu toate că în alte depozite s-a semnalat prezența unor monede cu mai multe semne incizate pe o singură piesă ¹³, în tezaurul de față nu există decît o singură monedă cu două contramărci. Este vorba de exemplarul descris la numărul 39, cu numele magistratului C. Fabius, care are pe avers două contramărci, una redată prin două puncte, iar cealaltă prin două linii întretăiate (fig. 3/39). Cîteodată aceste contramărci sînt foarte evidente,

¹¹ B. Mitrea și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Monede din timpul republicii romane descoperite la Ișalnița (Dolj)*, în *Materiale*, I, 1953, p. 580; Octavian Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurilor de argint dacice*, București, 1956, p. 22; C. Preda, *Descoperirea de monede romane republicane de la Locusteni*, în *SCN*, III, 1960, p. 163; Iudita Winkler, *Tezaurul de monede romane republicane de la Satu Nou*, în *SCN*, I, 1957, p. 106.

¹² B. Mitrea și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *op. cit.*, p. 581, fig. 2; B. Mitrea, *op. cit.*, în *SCN*, II, 1958, p. 148.

¹³ Iudita Winkler, *op. cit.*, p. 108; B. Mitrea și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *loc. cit.*, p. 581, fig. 2/5, 13, 14; B. Mitrea, *op. cit.*, în *SCN*, II, 1958, p. 148.

imprimarea lor fiind bine conturată, alteori însă ele se disting destul de greu, avînd aspectul unor simple zgîrieturi.

În legătură cu semnificația contramărcilor de pe monedele romane republicane s-a emis ipoteza că acestea au fost aplicate în scopul verificării metalului, indiferent dacă se consideră că ele au fost executate în ateliere oficiale¹⁴ sau în afara acestora, de către persoane particulare¹⁵.

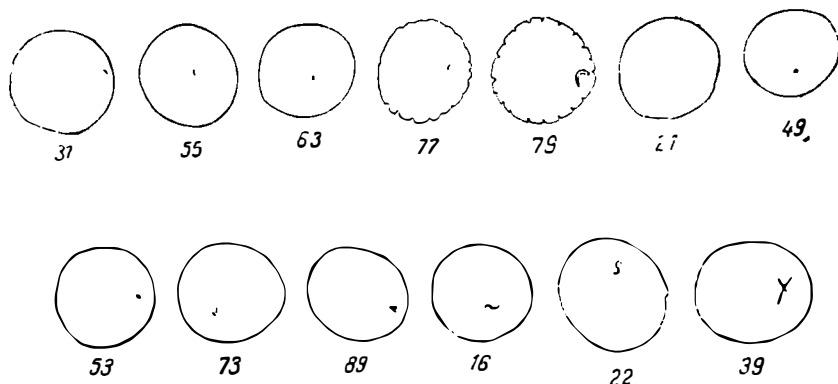

Fig. 3. Contramărcile de pe denarii romani republicani din tezaurul de la Călinești.

Referitor la aceeași problemă, ținem să reamintim părerea mai veche exprimată de Francesco Gnechi, după care aceste contramărci urmau să facă distincția mai clară între denar și moneda subaerată emisă de către statul roman în vremuri de strîmtoare economică¹⁶.

De asemenea socotim necesar să amintim și ipoteza lui Leon Ruzicka¹⁷, care consideră că aceste contramărci erau executate nu în monetăriile oficiale romane, ci de anumite persoane numai pe monedele ce circulau în provincie. Ipoteza pare interesantă, numai că descoperirile de monede romane de pînă acum scot la iveală prezența contramărcilor pe denari în cuprinsul întregii lumi romane. Temeiul acesteia pare să fie sugerat de constatarea că în colecția numismatică a Muzeului din Milano¹⁸ se află

¹⁴ B. Mitrea, *op. cit.*, în SCN, II, 1958, p. 146—149; B. Mitrea și C. S. Nicolăescu-Ploșor, *op. cit.*, în *Materiale* I, p. 581; Iudita Winkler, *op. cit.*, p. 108.

¹⁵ Octavian Floca, *op. cit.*, p. 22—23.

¹⁶ Francesco Gnechi consideră că monetăriile romane au fost autorizate, mai ales în vremuri grele pentru economia romană (începînd cu războaiele punice), să emită monede subaerate, care imitau perfect denarii romani republicani. Pentru a se face o deosebire între monedele originale și monedele subaerate, senatul a dat în anul 84 î.e.n. un edict prin care holăra ca denarii să fie contramarcați. Dar monedele subaerate copiau altă de fidel originalele, încît foarte multe dintre ele au primit contramarcarea (Francesco Gnechi, *Monete romane*, Milano, 1900, p. 138—140).

¹⁷ Leon Ruzicka, *Einstempelungen auf römischen Konsular-Denaren und auf barbarischen silbermünzen*, Berlin, 1924, p. 13. Pe lângă tezaurul publicat, am studiat și unele tezaururi aflate la Cabinetul numismatic al Institutului de arheologie.

¹⁸ În lucrarea sa intitulată *Le monete romane dell'Età Republica*, Milano, 1960, Gion Guido Belloni dă două planșe cu contramărcile existente pe monedele romane republicane aflate în colecția Muzeului din Milano. Studiînd aceste planșe, am făcut constatarea că aceste contramărci sînt identice cu cele de pe monedele descoperite pe teritoriul țării noastre.

mulți denari romani republicani contramarcați avînd semne identice cu cele de pe monedele cercetate de noi.

Pe baza ipotezelor formulate pînă acum de cercetători mai vechi și în urma datelor obținute de pe urma studierii contramărcilor atît din tezaurul amintit, cît și din depozite de monede romane republicane din țara noastră¹⁹, este probabil ca inciziile în discuție să fi avut alt scop decît cel de verificare a metalului. În felul acesta noi ne raliem păreri formulate de Francesco Gnecci.

Astfel s-ar putea explica de ce contramarcarea apare pe monede nu sub forma unei linii adîncite cum ar fi trebuit să existe în cazul verificării metalului²⁰, ci reprezentînd diferite figuri geometrice sau litere din alfabetul latin, unele dintre ele fiind conturate destul de slab. De asemenea, socotim că pentru această operație era suficientă o singură incizie, nu mai multe, cum întîlnim pe numeroși denari contramarcați.

Cercetări viitoare asupra tezaurilor romane republicane din cuprinsul lumii romane vor aduce noi date ce ar putea corecta păreri emise în această problemă.

Printre cele 98 de monede descrise se întîlnesc pe lîngă originale și șase imitații. Acestea le-au servit ca model monedele romane republicane. Unele caută să imite cît mai fidel originalele, iar altele au efigii și legende redate foarte stilizat, doar prin cîteva linii.

Imitațiile din tezaurul de la Călinești sînt destul de tocite, dîndu-ne posibilitatea să afirmăm că au circulat un timp înainte de a fi tezaurizate. Greutatea lor se apropie de cea a denarului roman republican, cu oscilațiile inerente (3,01—4,34 g).

Rămîne deschisă o problemă foarte importantă, aceea a centrelor de emisiune a imitațiilor după denarul Romei republicane. În această privință studii viitoare, bazate pe analiza metalografică a monedelor, precum și pe descoperirea de noi materiale, cum sînt tiparele monetare de la Tilișca²¹, vor aduce noi contribuții.

Urmărind înșirarea din punct de vedere cronologic a tuturor monedelor din tezaur, se observă că ele se eșalonează, ca dată de emisiune, între începuturile secolului al II-lea și anul 54 î.e.n., după cronologia lui Sydenham. Se constată că monedele au avut o lungă perioadă de circulație. De aceea se întîlnesc denari din primele emisiuni circulînd alături de emisiuni mult mai recente.

Este mai greu de precizat perioada de acumulare a tezaurului, pentru că într-un timp destul de îndelungat, circa 100 de ani, se eșalonează un

¹⁹ Poiana, 1950. Vezi R. Vulpe, *Activitatea șantierului arheologic Poiana-Tecuci 1950*, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 192; B. Mitrea și C. Preda, dosar *MNA* nota de inventar 296. Au mai fost cercetate alte două tezaure descoperite tot la Poiana-Tecuci (B. Mitrea și C. Preda, dosar *MNA*, notele de inventar nr. 294, 299, și tezaurul de la Diaconi-Tecuci, nota de inventar nr. 254).

²⁰ Tot verificării metalului li atribuie contramărcile de pe monedele romane republicane și C. Preda, care atrage însă atenția asupra împrejurării că „inciziile nu pătrund mult în miezul monedei, cum ar fi fost de așteptat, dacă s-ar fi urmărit verificarea calității metalului” (C. Preda, *Asupra descoperirii monelare de la Stăncuța*, în *SCN*, II, 1958, p. 246).

²¹ N. P. Lupu, *Die Münze in der dakischen Burg von Tilișca*, în *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, 7, 1, 1964, Sibiu, p. 3 și urm.

număr destul de mic de monede. Constatăm că cele mai multe exemplare au fost adăugate depozitului monetar începînd cu ultimele două decenii ale secolului al II-lea și pînă la primul deceniu al secolului I î.e.n.

La stabilirea datei de îngropare a tezaurului ne ajută ultimul denar din cuprinsul depozitului, emis în timpul magistratului Plautius, în anul 54 î.e.n. Nu putem fixa cu certitudine data ascunderii lui și din cauză că ultimele monede adăugate au fost alăturate celorlalte exemplare la perioade destul de mari, cinci, șase și chiar 11 ani. Deoarece după denarul emis în timpul lui A. Plautius nu se mai întilnește în depozit altă monedă cu data emiterii mai recentă, putem presupune că depozitul a fost îngropat după anul 54 î.e.n., din cauze care ne rămîn deocamdată necunoscute.

Felul și căile în care monedele au ajuns în Dacia au constituit subiectul unor studii mai ample ²².

Descoperirilor de monede romane republicane din Muntenia pînă în 1958, cunoscute și publicate ²³, li se adaugă acum altele, aflate ulterior, cum este tezaurul de la Mihai Bravul ²⁴, tezaurul descoperit la Cetățenii din Deal ²⁵ (r. Muscel) împreună cu obiecte de podoabă dacice și tezaurul de monede romane republicane și thasiene de la Călărași ²⁶. De asemenea, mai amintim trei monede descoperite la Călinești ²⁷ (r. Alexandria), care pare să fi făcut parte dintr-un tezaur, monede din aceeași vreme descoperite la Ulmeni ²⁸ (r. Alexandria), monedele descoperite la Peretu ²⁹ (r. Roșiori de Vede). La Novaci ³⁰ (r. Drăgănești-Vlașca) s-au descoperit doi denari romani republicani, iar în satul Movila ³¹ (com. Poenari-Vulpești, r. Răcari) un denar republican.

Descoperirile monetare din cuprinsul raionului Alexandria ne oferă indicații prețioase asupra uneia din căile pe care se făcea schimbul de mărfuri dintre populația geto-dacă și romani. Este vorba de drumul „comercial” ce trecea prin preajma Alexandriei ³², venind de la Dunăre și mergînd în Transilvania.

²² B. Mitrea, *Legăturile comerciale...*, în SCN, II, 1958, p. 175—187; C. Preda, *Descoperirea de monede romane republicane la Locusteni*, în SCN, III, 1960, p. 166; Octavian Floca, *op. cit.*, p. 25; Iudita Winkler, *Contribuții numismatice la istoria Daciei*, în SCȘ Cluj, 1—2, VI, 1955, p. 13—176; B. Mitrea, *Descoperirea monetară de la Sfîntești*, în *Materiale*, I, 1953, p. 521—522; idem, *Le trésor de Fărcașele*, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 359—382.

²³ B. Mitrea, *Legăturile comerciale ale geto-dacilor din Muntenia*, în SCN, II, 1958, p. 175—187.

²⁴ B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Populară Română*, în SCIV, XIII, 1962, 1, p. 219.

²⁵ *Ibidem*, în SCIV, XII, 1961, 1, p. 149; idem, *Descoperiri recente de monede antice pe teritoriul R.P.R.*, în SCIV, IX, 1958, 1, p. 154.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ I. Spiru, *Descoperiri monetare în r. Alexandria*, în SCN, III, 1960, p. 554.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ B. Mitrea, *loc. cit.*, în SCIV, XII, 1961, 1, p. 149.

³⁰ B. Mitrea, *Descoperiri recente și antice pe teritoriul R.P.R.*, în SCIV, XI, 1960, 1, 192.

³¹ *Ibidem*.

³² B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia...*, p. 187, de unde cităm: „Din două puncte diferite — Flămînda și Zimnicea — porneau la Dunăre două drumuri deosebite ce se uneau spre Alexandria de unde continuau prin Roșiori de Vede, Pitești, Cîmpulung, pentru ca apoi prin pasul Bran să facă legătura cu teritoriul geto-dacilor din Transilvania”.

Tezaurul de la Călinești nu ridică din punct de vedere istoric probleme noi, el vine doar să întărească părerile emise în studiile precedente privind schimbul geto-dacilor cu romanii și contribuie la cunoașterea gradului de dezvoltare social-economică a populațiilor geto-dace, precizând intensitatea schimbului purtat de acestea cu lumea din afara granițelor Daciei în general ³³.

DÉPÔT DE MONNAIES ROMAINES RÉPUBLICAINES DÉCOUVERT EN MUNTÉNIE

RÉSUMÉ

L'auteur présente un trésor de deniers romains républicains découvert sur le territoire de la commune de Călinești, au S-SO de la Munténie (près de la ville d'Alexandria).

Les 101 pièces composant ce trésor sont décrites en ordre chronologique. L'ouvrage fondamental consulté pour leur datation est celui d'E.A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*. Parmi ces pièces, 92 sont des deniers romains républicains pouvant être datés à partir du IIe siècle avant notre ère jusqu'en 54 avant notre ère, 5, des contrefaçons d'après les deniers romains républicains (Pl. VII, 93—98) et 3, des imitations des tétradrachmes thasiennes (Pl. VII, 99—101).

L'auteur constate que 13 deniers sont contremarqués et que leurs contremarques sont similaires à celles constatées sur les deniers composant les autres trésors découverts en Dacie.

Partant du fait que ce type de contremarque se retrouve parfaitement identique sur les deniers romains républicains des collections du Musée de Milan (v. Gion Belloni, *Le monete romane dell'Età Republica*, Milano), l'auteur estime que ces contremarques ont pu avoir un caractère unique pour la totalité du monde romain. Et partant de cette constatation, il suppose qu'elles ont dû être exécutées aux poinçons dans les ateliers officiels.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Călinești. La localité et l'endroit de la découverte du trésor.

Fig. 2. — La cruche qui contenait le trésor.

Fig. 3. — Contremarques sur les deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. I. — Deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. II. — Deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. III. — Deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. IV. — Deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. V. — Deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. VI. — Deniers romains républicains du trésor de Călinești.

Pl. VII. — Imitations d'après les deniers romains républicains et les tétradrachmes thasiennes du trésor de Călinești.

³³ Și pe această cale mulțumim lui B. Mitrea care ne-a dat îndrumările necesare la redactarea acestui studiu.